

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

**КОРОТКИЙ СЛОВНИК
АКТУАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕРМІНІВ**

Київ КНУТД 2013

Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор.
Флегонтова Н.М. – К.: КНУТД, 2013. – 55 с.

Упорядник Флегонтова Н.М., канд. пед. наук

Відповідальний за випуск завідувач кафедри педагогіки та методики професійного навчання, канд. пед. наук, доц.Л.В. Житеньова

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки та методики професійного навчання.

Протокол № 7 від 7 березня 2013 р.

Автор словника ставить за мету ознайомити читача з низкою понять, що набувають особливої актуальності в галузі педагогіки.

У словнику подано основні терміни, що зустрічаються у педагогічній практиці, а також складають основу педагогічної термінології.

Розрахований на викладачів та студентів вищих навчальних закладів, магістрантів, аспірантів та всіх, кого цікавлять проблеми освітньої та виховної роботи.

ПЕРЕДМОВА

Реалізація провідних гуманістичних ідей, особистісно зорієнтованого підходу до виховання, згідно з яким особистість виступає метою і суб'єктом виховного процесу, потребує певних змін у роботі викладача щодо виховної діяльності.

Цей словник має стати певним орієнтиром для кураторів, які щоденно працюють у безмежному творчому просторі позааудиторної діяльності.

Термінологія з галузі педагогіки, психології, соціології, культурології сприятиме засвоєнню певних теоретичних понять та визначень відповідно до власного уявлення про предмет, а отже – критичному аналізу. Такий творчий підхід допоможе знайти нові шляхи і засоби удосконалення власної діяльності.

Автор словника ставить за мету надати допомогу тим, хто цікавиться інноваційними досягненнями науки, що є підґрунтям формування професійних компетентностей сучасного викладача, а також познайомити читача з новим напрямом у педагогічній діяльності, озброїти його сучасною лексикою.

На думку автора, словник написано у прийнятній для розуміння формі, зберігши водночас наукову точність визначених у ньому термінів.

Статті словника подано в алфавітному порядку. Для термінів-словосполучень прийнятий прямий порядок слів.

Джерелами даного словника слугували тлумачні словники та інші довідники, енциклопедії, підручники, монографії, періодичні видання.

Сподіваємося, що словник стане в нагоді користувачам і допоможе дібрати лексику на свій розсуд.

Автор заздалегідь вдячний усім, кому не байдужі проблеми виховання. Ваші критичні відгуки і поради допоможуть нам продовжити розпочату в цьому напрямі працю.

A

АДАПТАЦІЯ (від лат. - пристосовую) – здатність організму пристосовуватись до різних умов зовнішнього середовища.

АДАПТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНА – зміни у плані виховної роботи, що здійснюється педагогічним закладом, щоб пристосуватися до нових змінених умов і цілей діяльності.

АКСІОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНА – наука про сприйняття, освоєння та оцінювання нового у педагогіці. Основні категорії аксіології педагогічної – педагогічне співтовариство, оцінювання та різновиди процесів освоєння нового, явища консерватизму і новаторства в педагогіці, особливості інноваційного середовища, готовність педагогічного товариства до сприйняття оцінювання, оцінювання нового тощо.

АНДРАГОГІКА - наука про освіту і виховання людини впродовж усього її життя.

АНАЛІЗ КУЛЬТУРНИХ І ДЕМОГРАФІЧНИХ ФАКТОРІВ – аналіз, що виявляє зрушення у структурі споживання, смаках і стилі життя населення в цілому і його окремих демографічних груп з метою попередити розвиток нових видів і зникнення традиційних потреб, прослідкувати вплив таких змін на структуру установи (закладу).

АНКЕТА – один із основних інструментів збору первинної інформації. Анкета складається з переліку питань, відповіді на які можуть бути стандартними (варіанти відповідей наводяться в анкеті) або довільними (відкриті питання). Розробляючи анкету, необхідно приділити достатньо уваги змісту запитань, їх формі, термінології та послідовності викладення. Анкета не повинна містити запитань, на які опитуваний не захоче відповідати, на які неможливо відповісти і які не вимагають відповіді. Форма запитання впливає на зміст можливих відповідей. Формулюючи питання, слід використовувати прості, прямі, однозначні терміни. Перше запитання, по можливості, повинне зацікавити опитуваних; важкі й персональні запитання повинні задаватися в кінці; необхідно ставити запитання у певній логічній послідовності. Анкета – один з основних методів

маркетингових досліджень інтересів, потреб та запитів школярів, студентів, педагогів.

АНКЕТУВАННЯ - письмове опитування за допомогою попередньо складеного переліку запитань.

АСОЦІАТИВНИЙ ТЕСТ – один зі способів дослідження в психології. Асоціативний тест виявляє асоціації, що виникають у досліджуваних у зв'язку з окремими словами або висловами під час послідовного читання слів або заповнювання пропусків у реченні.

АУКЦІОН – сучасна комплексна форма культурно-просвітницької роботи, в основі якої – публічний розпродаж творів мистецтва, предметів культурно-побутового вжитку. Може проводитися з благодійною метою. А. може проводитися як самостійний захід, бо може бути структурною ланкою інших заходів – ярмарку, театралізованого свята тощо. Залежно від реалізованих предметів проводяться, наприклад, А. рідкісних книг, творів образотворчого мистецтва, декоративно-вжиткового мистецтва. А. поводяться з метою пропаганди художніх творів, виховання естетичного смаку, надання моральної допомоги й підтримки авторам-початківцям. Особливу значимість мають А., проведені в благодійних цілях. Наприклад, гроші, отримані від реалізації книг, можуть бути перераховані до фонду культури, Дитячого фонду, безпосередньо в дитячі будинки й школи-інтернати. Інша частина коштів використовується для розвитку аматорських об'єднань, клубів за інтересами. У ході А. використовують такі звичні атрибути як молоток і кафедра. У культурно-просвітницькій роботі, крім того, існують і нетрадиційні А.. Це А. ідей, раціоналізованих пропозицій, рок-аукціони й т.п. На новорічних карнавалах і театралізованих святах влаштовуються також А. з продажу масок, костюмів, сувенірів, наборів і ялинкових прикрас. У всіх випадках зберігається та ж зовнішня форма проведення подібних заходів, які, зазвичай, ретельно заздалегідь готуються. А. проводяться з метою широкої пропаганди досягнень науки й техніки, виявлення ініціативних людей, які готові предметно й конструктивно вирішувати назріваючі соціально-економічні, суспільно-політичні й побутові проблеми, а також удосконалювати практику організації дозвілля.

Б

БАЖАННЯ

– потреба, що набула конкретної форми відповідно до рівня культури та нахилів індивіда; одне з ключових понять маркетингу. Іноді бажання називають конкретизованою потребою. Наприклад, потреба в їжі трансформується в більш визначену потребу у фруктах, яка в свою чергу переходить у конкретизовану потребу, бажання купити яблука. У різних регіонах і країнах потреби трансформуються у найрізноманітніші бажання, що визначені культурними, історичними, географічними та іншими чинниками. Ту саму потребу в їжі жителі різних країн задовольняють шляхом вживання різних продуктів харчування. Що ж до сфери духовної – то, наприклад, споживачі, що мешкають в одній державі і мають одну й ту саму потребу, можуть задовольняти її засобами різних форм культурних заходів (тут буде мати місце стать, вік, місце проживання, соціальний статус).

БАНК

– порівняно нова, але перспективна форма культурно-просвітницької роботи, у якій беруть активну участь професіонали, представники громадських організацій, працівники преси, тощо. Відомо, що Б., як фінансова установа, зосереджує тимчасово вільні кошти (внески) і надає їх у тимчасове користування у вигляді кредитів, позик, позичок, виступаючи тим самим посередником у взаємних платежах і розрахунках між підприємствами, установами й окремими фізичними особами. Але зосереджувати, надавати, регулювати можна не тільки фінансові засоби, а й культурні цінності, пропозиції, цінні ідеї, нові форми культурно-дозвіллевої діяльності. Тут також утворюється своєрідний Б. У ряді організацій та установ створені й функціонують Б. ідей. Будь-яка особа має реальну можливість внести свої пропозиції й побажання по організації культурного дозвілля свого колективу, що підвищує громадську активність населення й дозволяє врахувати реальні потреби різних колективів. Інформація такого роду аналізується, узагальнюється й поширюється як передовий досвід організації дозвілля. Цим самим виконуються властиві Б. Функції: зосереджувати, бути посередником, регулювати, надавати в користування.

БАЧЕННЯ

– (англ. “vision”, рос. “видение”) – елемент стратегічного планування, що містить комплекс

сформованих цілей установи на довгострокову перспективу.

БЕСІДА

- різновид опитування, довільне за формою усне спілкування з однією чи кількома людьми.

БЕСІДА

– гнучка в методичному відношенні й загальнодоступна форма усної пропаганди, в основі якої завжди лежить діалог промовця аудиторії. Живе спілкування дозволяє не тільки донести певний обсяг корисної інформації, але й встановити зворотній зв'язок з аудиторією. Традиційними структурними компонентами при проведенні Б. є читання вголос окремих матеріалів, відповіді на питання слухачів, роз'яснення й коментування фактів і подій, живе й активне обговорення почутого або прочитаного. Залежно від переваги того або іншого способу спілкування з аудиторією розрізняють Б.-читання, Б.-інформацію й Б.-диспут. Тематика й зміст відрізняються винятковою розмаїтістю. Звідси - Б. політичні, Б. економічні, Б. мистецтвознавчі тощо. До числа важливих вимог методичного характеру варто віднести: уміння вибрати найбільш вдалу для даної аудиторії тему або проблему, оперативність і новизну інформації, емоційність і пристрасність у спілкуванні з аудиторією, урахування реальних потреб і інтересів слухачів, розумне ставлення до наочності, їх уміле дозування, компетентність і доповідача.

БУКЛЕТ

– засіб друкованої реклами, що становить собою видання, розміщене на одному аркуші, складене в декілька згинів.

БЮЛЕТЕНЬ

– вербальний (усний, словесний) або візуальний (машинописний, наочно-друкований) спосіб оперативного інформування про різні події громадського життя. У тлумачних словниках Б. розглядається як коротке офіційне повідомлення про подію, питання, справу, що має суспільне значення. У практиці зустрічаються різні види Б. - санітарно-просвітницькі, науково-технічні, літературно-художні, фізкультурно-спортивні, суспільно-політичні.

У маркетингу, наприклад, прес-бюлетень – інструмент паблік релейшнз, становить собою блок новин, що періодично видається конкретно фірмою (установою) та містить поточну інформацію про діяльність компанії.

В

ВЕРБАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ - інтегральне утворення, функціонування якого здійснюється у словесно-логічній формі переважно з опорою на знання.

ВЕРНІСАЖ

– урочисте відкриття художньої виставки професійних або авторів-аматорів з наступним оглядом експозиції. Поняття В. помилково трактується як **виставка**, у той час як між двома цими поняттями існує досить істотна різниця: виставка може експонуватися протягом декількох днів або навіть місяців, а В.— лише її врочисте відкриття й огляд першими відвідувачами, найчастіше спеціально запрошеними на цю церемонію, В умовах художніх музеїв і виставочних залів В.— звичайне й часте явище. Для цього досить відібрати відповідно до існуючого задуму потрібні експонати (графіка, живопис, скульптура, фотографія) і розмістити їх у відведеному приміщенні для зручності огляду відвідувачами. Виховна роль В. – у залученні до мистецтва широких верств населення, пропаганда творів знаменитих художників і художників ще не дуже знамих. У ряді випадків за вхід на В. стягується плата, а зібрані в такий спосіб гроші перераховуються до Фонду культури або на розвиток місцевої ізохудудії.

ВЕЧІР

– універсальна за характером і змістом розв'язуваних завдань масова виховна акція, побудована на задалегідь розробленій художньо-педагогічній програмі - сценарії. Для В. характерно органічне сполучення інформаційного початку, різнобічного культурного спілкування, елементів видовища й розваги; вдало вибудований В.- це й спосіб підвищення загальнолюдської культури й гарна форма активного відпочинку. Виняткова розмаїтість В. підказує необхідність їх класифікації. У загальній системі культурно-дозвіллевої діяльності доцільно розрізняти В. ювілейні, святкові, обрядово-календарні. У літературних, музичних, театральних, кіно вечорах переважають засоби емоційного впливу. Відмінною рисою В. є те, що присутні на них люди активні учасники того, що відбувається. Тут пізнання, спілкування й творчість органічно зливаються в єдине ціле, що створює досить сприятливі умови для

формування кращих рис і якостей особистості.
Особливу групу клубних В. становлять тематичні В.

ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ – розробка, втілення в життя і контроль за виконанням програм, що мають на меті досягти сприйняття цільовою групою (або цільовими групами) громадської ідеї, руху або практики.

ВИКЛАДАННЯ - упорядкована діяльність педагога з реалізації навчання (виконання освітніх завдань), забезпечення інформування, виховання, усвідомлення та практичного використання знань.

ВИСТАВКА – показ, основна мета якого полягає у просвіті публіки шляхом демонстрування засобів, що є в розпорядженні людства для задоволення споживачів в одній або декількох галузях його діяльності чи майбутніх його перспектив.

ВИХОВАННЯ - цілеспрямований та організований процес формування особистості.

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД - освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує згідно з наданою ліцензією освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання і професійну підготовку громадян відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей і нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову і науково-технічну діяльність.

ВІК - якісно своєрідний період фізичного та психологічного розвитку, що характеризується притаманними тільки йому особливостями.

ВІКОВА ПЕДАГОГІКА - (дошкільна педагогіка, педагогіка школи) наука про закономірності освітньо-виховної роботи з певними віковими групами у дошкільних та середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

ВОЛЯ - психічний процес свідомого регулювання людиною своєї поведінки і діяльності та їх психічного забезпечення для долання різних перешкод.

Г

ГАРАНТІЯ – зобов'язання, сукупність правових принципів і засобів, що забезпечують виконання зобов'язань.

ГАРАНТІЯ ЯКОСТІ (англ. QA - quality assurance) – зобов'язання стосовно того, що роботу виконано із дотриманням відповідних стандартів.

ГЕНІАЛЬНІСТЬ - вищий ступінь обдарованості, творчих проявів людини, що виражаються у продукті, який має історичне значення для життя суспільства, науки, культури.

ГЛОСАРІЙ – словник спеціалізованих термінів у деякій галузі знань із коментарями та прикладами.

ГРА - групова або масова форма культурних розваг з елементами інтелектуальних занять, міжособистісного спілкування й організованого відпочинку. У педагогічній літературі розглядається, насамперед, як ефективний виховний засіб формування особистості, як основний простір, для її природного розвитку. Для дорослих гра – у першу чергу активна форма відпочинку, спосіб зняття фізичної й психічної напруги, як форма попередження стресових станів. Крім того, у процесі гри формується воля, загартовується характер, тренується пам'ять, виховується естетичний смак, розвивається досвід спілкування з навколишнім світом. Діапазон ігрових занять винятково широкий. Найпоширенішими можна, зокрема, виділяти спортивні, настільні, інтелектуальні і ін. Трохи своєрідним різновидом ігор, що використовується у культурно-просвітницькій роботі, є ділові ігри. Як спосіб перевірки знань і рішень в умовній обстановці реально вартісних завдань такі ігри відомі давно. Клубна форма спілкування допомагає учасникам ділової гри провести її в невимушеній творчій атмосфері, що сприяє більш міцному закріпленню знань, умінь і навичок. Використовуються ділові ігри і в системі підготовки й підвищення кваліфікації культурно-просвітницьких та педагогічних кадрів, пов'язана зі створенням культурних цінностей і їхньою суспільною оцінкою, дослідно-пошуково-дослідницька, що припускає поглиблене освоєння виду, жанру, його історії й сучасних проблем розвитку;

агітаційно-пропагандистська, що популяризує який-небудь вид суспільно корисної діяльності й залучення до неї все нових і нових людей; нарешті, навчально-виховна – проведення зборів колективу, екскурсій, творчих зустрічей, днів іменинника тощо.

ГРОМАДСЬКІСТЬ – чинник зовнішнього середовища, що характеризує різні організації, громадські прошарки і будь-які групи населення, що мають фактичний або потенційний інтерес до діяльності, а також впливають на його можливості досягти своєї мети. До їх числа належать: фінансові організації; засоби масової інформації; державні установи; організації, що представляють інтереси споживачів і певних прошарків населення; місцеві громадські організації та установи тощо.

Д

ДЕРЕВО ЦІЛЕЙ І ЗАДАЧ – структурна модель процесу прийняття рішень, включаючи його елементи за рівнями (цілі, задачі, заходи) і зв'язки між ними (включення та/або підпорядкованість). Зазвичай для реалізації усіх цілей, що висувуються, ресурсів не вистачає, тому існує необхідність виділення із загальної сукупності цілей найбільш важливих, пріоритетних. Дерево цілей дає можливість деталізувати загальні цілі, задачі та заходи на складові й оцінити найбільш важливі, ті, які мають перевагу, що є дуже корисним при розробці планів.

ДИДАКТИКА ВИЩОЇ ШКОЛИ - галузь педагогіки вищої школи, яка розробляє теорію освіти і навчання у вищих навчальних закладах, а також виховання у процесі навчання.

ДИСКУСІЯ

– форма близька до диспуту. Від диспуту її відрізняє ряд особливостей:

- а) компетентність учасників суперечки в обговорюваній темі або проблемі;
- б) допустимість різних точок зору, кожна з яких тією чи іншою мірою наближає конфліктуючих до оптимального висновку;
- в) наявність умов, за яких можна було б сміливо й відверто висловлювати найнесподіваніші точки зору на політику, мистецтво, керівників, не маючи страху за свою репутацію. Там, де обговорення хвилюючих

проблем стає нормою життя, створюються своєрідні дозвілльві об'єднання – дискусійні клуби.

ДИСПУТ

– діалогічна форма усної пропаганди, публічна суперечка на важливу для аудиторії тему. Предметом суперечки традиційно є проблеми обов'язку, честі, доблесті, героїзму, гідності, товариськості, дружби, кохання, а також найважливіші моральні категорії - патріотизм, інтернаціоналізм, колективізм, гуманізм, повага до старшого тощо. У виховному плані Д. досить ефективна форма, що забезпечує умови для спілкування, сприяє формуванню й поширенню громадської думки, виховує громадянську активність, формує естетичні смаки, а також розвиває ораторські навички людини. Для того щоб Д. пройшов жваво й цікаво, в основу його має бути покладена актуальна й злободенна, принаймні, для тих, хто сперечається, тема або проблема. Успіх або невдача Д. по-своєму розглядається вже на стадії його підготовки. Важливе значення тут мають правильний вибір теми, формулювання альтернативних один одному питань, які виносяться для обговорення, підбір і рекомендація літератури, документального й художнього матеріалу. Важлива роль у Д. надається ведучому. Його ерудиція, кругозір, особистий авторитет в очах осіб, що сперечаються, дозволяють уміло «диригувати» суперечкою, спрямовувати її в потрібне русло, вчасно розставляти акценти, підводити підсумки проблеми, яка обговорюється, звертати увагу аудиторії. На питання про те, що важливіше в Д. – процес або результат, – дати точної відповіді неможливо. Часом процес має більш глибокий виховний вплив на тих, хто сперечається, оскільки активізується їхня увага, здатність мислити й лаконічно виражати власні думки. Формує навички не тільки суперечки, але вислуховування опонентів, що завжди вважалось ознакою вихованості, показником культури особистості. Що ж стосується власне результатів Д., то потрібно запам'ятати: «абсолютною істиною не володіє ніхто».

ДІЛОВІ ІГРИ

– метод імітації вироблення організаційних рішень відповідно заданих правил у різних педагогічних ситуаціях. (див. 10 с. – ГРА)

ДІЯЛЬНІСТЬ

- активна взаємодія людини із середовищем, в якому вона досягає свідомо поставленої мети, що виникає внаслідок прояву у неї певної потреби.

ДОЗВІЛЛЯ

– вільний від обов’язкової діяльності час, що сприяє моральному розумовому й фізичному розвитку людини у процесі різноманітних занять (ігри, читання, праця, заняття спортом, мистецтвом, технікою тощо). Активне, розумне дозвілля – важливий засіб збереження та підвищення працездатності. Організація дозвілля – одне з найважливіших завдань навчального закладу, позашкільних установ, громадських організацій, сім’ї.

ДОКУМЕНТ

– 1) діловий папір, письмове свідоцтво, що підтверджує той чи інший факт або право на будь-що;
2) письмове посвідчення, що підтверджує особу пред’явника.

E

ЕКСПЕРИМЕНТ

– дослідження, коли в умовах контролю змінюються один або кілька факторів, а решта залишається незмінною.

ЕКСПЕРТИЗА

– дослідження будь-яких питань, рішення яких потребує спеціальних знань з наданням мотивованого висновку.

ЕКСПОЗИЦІЯ

– конструктивно та логічно оформлена відокремлена сукупність експонатів, що використовується для демонстрування на виставці товарів фірми та інших матеріалів стосовно її діяльності.

ЕМПАТІЯ

- здатність людини емоційно відгукуватися на переживання інших людей.

ЕМПАТІЯ

– осягнення індивідом емоційних станів інших людей, проникнення у їхні переживання.

ЕМОЦІЇ

- процеси, що відображають особистісну значущість і оцінку зовнішніх і внутрішніх ситуацій для життєдіяльності людини у формі переживань, відбивають суб'єктивне ставлення людини до світу і самої себе.

ЕТИКА

- наука про мораль, природу, структуру й особливості походження та розвитку моральних норм і взаємин між людьми в суспільстві.

Ж

ЖУРИ

– група експертів-спеціалістів, яка розв'язує питання про розподіл місць і вручення нагород на конкурсах, виставках тощо і призначається для визначення остаточної оцінки.

З

ЗАДАТКИ

- природжені анатомо-фізіологічні та функціональні особливості нервової системи, що є природною основою для розвитку здібностей людини.

ЗАКОНОМІРНІСТЬ НАВЧАННЯ - відображення об'єктивних суттєвих, необхідних, стійких і таких, що повторюються за певних обставин, взаємозв'язків між усіма елементами навчання - діяльністю педагога, діяльністю того, хто навчається, за змістом навчання.

ЗАКОНОМІРНОСТІ НАВЧАННЯ - об'єктивні, стійкі й істотні зв'язки в навчальному процесі, що зумовлюють його ефективність.

ЗАСІБ ВИХОВАННЯ - вид суспільної діяльності, який впливає на особистість у певному напрямі.

ЗАСІБ НАВЧАННЯ - сукупність предметів, ідей, явищ і способів дій, які забезпечують реалізацію навчально-виховного процесу.

ЗАСОБИ ДІЙ - способи виконання дій, які складають певний вид діяльності.

ЗАМОВЛЕННЯ – організаційно-економічна і правова форма здійснення і регулювання господарської діяльності закладів та установ. Найважливішою формою замовлень є державні замовлення на виробництво і постачання продукції (товарів/послуг) в тому числі на експорт. Наприклад, у сфері освіти – на підготовку фахівців для роботи у різних галузях діяльності.

ЗАПИТ

– потреба, підкреслена купівельною спроможністю (наприклад, якщо батьки не просто хочуть навчати

дитину в престижному навчальному закладі, а й можуть за це заплатити).

ЗАСОБИ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ – у культурно-дозвіллевій діяльності формуються погляди й переконання людини, що спонукають її до правильних, красивих вчинків. Це можливо за допомогою таких засобів, як художнє слово, музика, образотворче мистецтво, балет, кіномистецтво, красне письменство, спорт, спілкування з природою, преса, радіо, телебачення. Проте, слід пам'ятати, що головним принципом у доборі їх є індивідуальний підхід щодо об'єкта дії (враховується вік, стать, соціальний статус, віросповідання тощо.) та досконале володіння методикою їх застосування.

ЗВІЧКИ - дії, виконання яких перетворилось на потребу.

ЗВОРОТНИЙ КОМУНІКАТИВНИЙ ЗВ'ЯЗОК – елемент процесу комунікації, становить собою інформацію чи дії з боку реципієнта стосовно комунікатора.

ЗВ'ЯЗОК ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ – створення хороших стосунків з різними державними і громадськими структурами і прошарками, що мають зв'язок з установою, шляхом формування сприйнятного іміджу установи та її діяльності.

ЗДІБНОСТІ - індивідуально-психологічні якості особистості, що визначають ступінь успішності оволодіння та виконання певної діяльності і не є тотожними системі індивідуального досвіду особи.

ЗДОРОВ'Я - стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, при якому людина здатна адекватно вирішувати професійні, сімейні й особисті проблеми.

ЗМІСТ ОСВІТИ - науково обґрунтована система дидактичного та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів.

ЗНАННЯ - особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності.

I

ІМІДЖ

– образ, репутація, думка широкого загалу, споживачів та клієнтів щодо престижу установи, його товарів і послуг. Створення гарного іміджу – одна з ключових ланок діяльності установи, досягнення переваг у конкурентній боротьбі. Виділяють імідж марки, імідж організації, імідж продукту, послуги, особи. Формування прийнятного іміджу – найважливіша мета комунікаційної політики.

ІМІДЖ ОРГАНІЗАЦІЇ – уявлення про заклад чи сукупність індивідів. Різні люди можуть мати різні думки про один і той самий заклад. При створенні іміджу організації заклад має вирішити, який образ він хотів би мати і якого реально можна досягти. З цією метою у плані передбачаються відповідні заходи, в першу чергу – реклама. Проте зусилля по створенню іміджу організації принесуть бажані результати лише у випадку, коли реальний образ відповідатиме рекламованому.

ІНДИВІД

- людина як одинична біологічна істота, представник виду *Homo sapiens*, продукт філогенетичного та онтогенетичного розвитку, єдності успадкованого та набутого. Носій індивідуально своєрідних рис.

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ - особистість у її своєрідності.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ - індивідуальна система прийомів і способів дій, характерна для конкретної людини, доцільна для досягнення успішного результату.

ІНТЕЛЕКТ

- загальні розумові здібності особи, властивості особистості, що дають змогу вирішувати проблеми та адаптуватися до різноманітних обставин життя.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ – вкладення коштів на підготовку фахівців на курсах, передача досвіду, ліцензій і ноу-хау, спільні наукові розробки.

ІНТЕРВ'Ю

– бесіда при проведенні досліджень, що проводиться за планом, складеним заздалегідь, з особою чи групою осіб, чий відповіді є вихідним емпіричним матеріалом для узагальнень.

ІННОВАТИКА – галузь досліджень виникнення і поширення нового в соціальному житті.

ІННОВАЦІЙНА ІНТУЇЦІЯ – здатність швидко і правильно відшукувати шляхи розв'язання проблеми, орієнтуватися в нових складних ситуаціях, а також прогнозувати перебіг подій.

ІННОВАЦІЙНИЙ ЕТНОС – норма суспільного способу життя, спрямована на подолання соціального і професійного консерватизму.

ІННОВАЦІЙНИЙ КОЛЕКТИВ – група працівників, які створюють і поширюють методи соціально-педагогічного проектування, взаємодіючи з психолого-педагогічними дослідницькими групами і представниками методологічного профілю.

ІННОВАЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ – зіткнення і протиборство несумісних одна з одною інноваційних і консервативних тенденцій (мотивів, поглядів, інтересів тощо) у свідомості окремого індивіда, у міжособистісних взаємодіях або стосунках людей. Існують три види інноваційного конфлікту:

- 1) внутрішньо-особистісний (зіткнення інноваційних і звичних діяльнісних мотивів);
- 2) міжособистісний (ситуація інноваційної взаємодії людей, коли вони переслідують несумісні цілі чи позиції, або намагаються в конкурентній боротьбі досягти тієї самої мети, що можливо лише для однієї із конфліктуючих сторін);
- 3) міжгруповий (протиборство формальних і неформальних груп, які мають різні цілі і “заважають” одна одній).

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГА – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, які виражають готовність удосконалювати педагогічну діяльність і наявність внутрішніх, таких, що забезпечують цю готовність, засобів і методів. Характеризується певними параметрами:

- 1) творча спроможність генерувати і продукувати нові уявлення та ідеї, моделювати їх у практичних формах діяльності;
- 2) культурно-естетична розвиненість і освіченість, що передбачає високий рівень культури педагога;

3) відкритість особистості до нового, до інакомислення, яке ґрунтується на толерантності особистості, гнучкості й панорамності її мислення.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС – комплексна діяльність із створення, освоєння, використання і поширення трансформації нововведень.

ІННОВАЦІЙНИЙ РИЗИК – затрата зусиль і засобів при невизначеному відношенні виграшу і втрат, а також шансів на успіх і крах.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ УСТАНОВКИ – ставлення педагога до себе (як діючої особи), спосіб дії, об'єкт, на який спрямовано його активність під час освоєння нововведень, виступають як неусвідомлені або частково усвідомлені мотиви поведінки людини. Кожна з установок має такі аспекти: 1) налаштованість на певні знання й роздуми, що відповідають цій установці; 2) готовність до певних переживань, пов'язаних із об'єктом установки; 3) схильність до певної поведінки стосовно об'єкта установки.

ІННОВАЦІЙНО-ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ – процес пізнання і діяльності, спрямований на відкриття суб'єктивно нового знання, нестандартне розв'язання проблем, на зміни і проектування професійно-діяльнісного середовища.

ІННОВАЦІЯ, НОВОВВЕДЕННЯ – особлива організація діяльності і мислення, що охоплює сферу освіти і підготовки кадрів. У більш вузькому розумінні – це процес освоєння нововведень, який включає таке: 1) нові принципи і технології навчання; 2) впровадження і поширення існуючих педагогічних систем, окремих методик, навчальних предметів і дисциплін; 3) технологія управління і проектування інноваційного процесу.

ІНСТИТУТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ – сім'я, дошкільні заклади, школи, ПТНЗ, трудові колективи, позашкільні заклади, неформальні угруповання, групи за інтересами, ВНЗ тощо. У процесі соціалізації людина прагне до самопізнання, самоосмислення, самореалізації, самовдосконалення. Це стимулює активне самоствердження особистості в суспільстві.

ІНСТИТУТИ СОЦІАЛЬНІ – комплекс формальних і неформальних норм, принципів, настанов, які регулюють різні сфери людської діяльності. Інститути соціальні – рід, сім'я, навчальні та виховні заклади, армія, церква, заклади охорони здоров'я, мораль, право, спорт, держава – організаційні, регулятивні, управлінські та виховні функції в суспільстві.

ІНТЕГРАЦІЯ – об'єднання в ціле будь-яких частин чи елементів.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ФОНД – сукупність методичної продукції, яка може бути оформлена у вигляді рукопису, фонозапису, відеофільму, слайд-фільму, планшета, турнікета, стенда, схеми, публікацій.

К

КОМУНІКАТИВНІСТЬ - професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування.

КОНКУРЕНЦІЯ – суперництво між окремими особами, зацікавленими в досягненні певної мети кожний для себе.

КОНКУРС – пізнавально-розважальна форма відпочинку, що дозволяє виявити лідерів у якій-небудь галузі знань або суспільно корисній діяльності. К. – це завжди змагання, боротьба, спеціально розроблений ритуал або церемонія включення у змагання; де є свої правила й умови, зафіксовані в «Положенні про К.»; це пошук прояву ініціативи, вигадка й винахідливість, пошуки й знахідки в культурно-дозвіллевих заняттях; це прояв масовості й майстерності, демонстрація вмінь і навичок; це активна форма культурного відпочинку, можливість насиченого й змістовного спілкування, співробітництво, пошук способів рішення визначених завдань. К. – винятково варіативна форма, що використовується у найнесподіваніших ситуаціях, що виникають у процесі культурно-просвітницької роботи. Першорядною варто було б назвати К. професійної майстерності. Такі К. виховують у молоді інтерес і любов до професії, дозволяють перетворити знання на вміння, а вміння - у навички, сприяють об'єднанню людей однієї професії на колектив односторонців. Надзвичайно актуальними

сьогодні є екологічні К. Вони спрямовані на розширення пізнань про природокористування, на залучення уваги до проблем збереження й розвитку рослинного й тваринного світу, виявлення вмінь і навичок дбайливого поводження з рідкісними тваринами.

КОНСУЛЬТАЦІЯ - порада, пояснення педагога студентам будь-якого питання.

КОНТРАКТ – угода, погодження (здебільшого письмове), що визначає взаємні права і обов'язки сторін, що домовляються.

КОНТРОЛЬ - функція управління, що полягає у виявленні, вимірюванні й оцінюванні знань і вмінь тих, хто навчається.

КОНФЕРЕНЦІЯ – активна, здебільшого дискусійна форма роботи культурно-просвітницьких установ, а також громадських організацій і творчих спілок. К. означає збори, нараду представників для обговорення й вирішення визначених питань. У повсякденній культурно-просвітницькій роботі К. посідає в наші дні помітне місце. За своєю географією К. носить міжнародний, обласний або регіональний характер, у культурно-просвітницькій практиці зустрічаються читацькі К. (обговорення нової книжки), глядацька К. (обговорення спектаклю або нового фільму), К. учасників художньої самодіяльності (обговорення підсумків огляду, фестивалю тощо), К. батьків (у руслі педагогічної пропаганди серед батьків) і ін. Організатори К. враховують у своїй роботі такі основні правила й вимоги: актуальність теми та її дискусійність, чітке формулювання обговорюваних проблем, своєчасне оповіщення учасників К., розробка програм і запрошень, підготовка приміщення, складання проєктів майбутніх рішень (якщо такі приймаються), робота з доповідачами, що виступають. Ці й інші питання вирішуються спеціально створюваним оргкомітетом по проведенню К.

КОНФЛІКТ - зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок суб'єктів взаємодії.

- КОРЕКЦІЯ** – радикальне втручання у процеси життєдіяльності з метою усунення або компенсації істотних відхилень.
- КОРЕКЦІЯ СОЦІАЛЬНА** – допомога адаптуватися в навколишньому середовищі, у системі міжособистісних стосунків з однолітками, батьками, дорослими, вміння орієнтуватися у життєвих ситуаціях.
- КРЕАТИВНІСТЬ** - здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації.
- КУЛЬТУРА** – сукупність матеріальних і духовних цінностей, а також понять, бажань, які член суспільства набув від родини та інших громадських інститутів.
- КУЛЬТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ** – система цінностей і поглядів, які поділяють співробітники закладу (установи), що виявляє колективне ставлення до цілей закладу і методів їх досягнення.
- КУЛЬТУРНЕ ДОЗВІЛЛЯ** – це вільний від обов'язкової діяльності час, спрямований на забезпечення необхідних умов для різнобічного гармонійного особистісно-соціального розвитку людини.
- КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ РОБОТА** – система заходів, що сприяють підвищенню культурного рівня, розвитку творчих здібностей та ініціативи, організації культурного дозвілля. Культурно-освітня робота включає цілеспрямовану систему діяльності клубних закладів, бібліотек, музеїв, кінотеатрів, парків культури й відпочинку тощо. Основний зміст культурно-освітньої роботи – поширення наукових і політичних знань, пропаганда досягнень науки, техніки, мистецтва, організація культурного дозвілля людей.

Л

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ – форма навчального заняття, на якій студент під керівництвом викладача проводить природничі або імітаційні експерименти чи досліди з метою підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням,

обладнанням, обчислювальною технікою,
вимірювальною апаратурою, методикою
експериментальних досліджень.

ЛЕКЦІЯ

- метод навчання, що передбачає усний виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою матеріалу.

– монологічний виступ промовця (лектора, пропагандиста, викладача) перед спеціалізованою або довільною аудиторією з метою наукового висвітлення якого-небудь питання або проблеми з галузі політики, техніки, літератури, мистецтва, якої-небудь спеціальної галузі знань. Л. розподіляється на два види — **академічна Л.** (навчальна) і **публічна Л.** (масова, загальнодоступна). В культурно-освітній практиці влаштовуються Л. нетрадиційні: наприклад, **Л.-концерти, кіно-Л.** Декілька Л. з певної проблеми можуть бути об'єднані в цикли, це забезпечує велику глибину матеріалу, що висвітлюється.

ЛЕКЦІЯ ВДВОХ

- лекція, яка передбачає проблемний виклад матеріалу в діалозі двох викладачів, що моделює реальні ситуації обговорення теоретичних і практичних питань двома дослідниками.

ЛЕКЦІЯ-ВІЗУАЛІЗАЦІЯ – лекція, на якій демонструють явища і процеси у зручній для зорового сприйняття формі, використовуючи такі демонстраційні матеріали, які не тільки доповнюють слова, а й самі виступають змістовними повідомленнями.

ЛЕКЦІЯ ВСТУПНА - лекція, що дає загальне уявлення про завдання і зміст навчальної дисципліни, розкриває структуру й логіку конкретного навчального предмета, викликає до нього інтерес, показує його взаємозв'язок з іншими предметами.

ЛЕКЦІЯ ЗАКЛЮЧНА - лекція, що передбачає підбиття підсумків вивченого матеріалу з певного навчального предмета, виокремлення вузлових питань і зосередження уваги на практичному значенні здобутих знань для подальшої навчання.

ЛЕКЦІЯ ІЗ ЗАЗДАЛЕГІДЬ ЗАПЛАНОВАНИМИ ПОМИЛКАМИ - лекція, що передбачає наявність у її тексті певної кількості

наперед підібраних помилок змістового або методичного характеру, які слухачі повинні виявити.

ЛЕКЦІЯ-ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ - лекція, зміст якої будують на основі отриманих лектором запитань від студентів.

ЛЕКЦІЯ ПРОБЛЕМНА - лекція, що передбачає засвоєння нової інформації шляхом її «відкриття».

ЛІДЕР ІННОВАЦІЙНОГО КОЛЕКТИВУ – людина, що оволоділа інтелектуально-організаційним впливом, авторитетом і визначила інноваційний стиль поведінки певної групи.

ЛОГІКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ - послідовність етапів організованого викладачем засвоєння змісту навчання (освіти) (послідовність етапів діяльності навчання).

ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ – індивідууми, що володіють необхідними професійними навичками, мотиваційними й персональними характеристиками, достатніми для того, щоб бути зарахованими до штату закладу. Людські ресурси – важливе джерело досягнення конкурентних переваг, резерв підвищення ефективності роботи навчального закладу. Для цього важливий правильний добір керівництва і співробітників. Серед особливих, специфічних якостей педагога, якими він має володіти, варто виділити:

- 1) професійні (аналітико-конструктивний склад мислення, професійна спрямованість, експресивні, організаційні, комунікативні якості тощо);
- 2) особистісні (людяність, співчуття, гуманність у помислах і діях та інші)

М

МАРКЕТИНГ ПЕДАГОГІЧНИЙ – вид діяльності, спрямований на ефективне й оптимальне рішення освітньо-виховних завдань на основі концепції соціально-етичного маркетингу.

МАРКЕТИНГ ПРОСВІТНИЦЬКИЙ – вид маркетингової діяльності установи/закладу, орієнтованої на тривалу перспективу і здійснення таких принципів: доведення до потенційних споживачів об'єктивної інформації щодо продуктів та діяльності установи, включаючи констатацію як позитивних, так і негативних аспектів; використання

інноваційного маркетингу, надання споживачеві в міру зміцнення з ним контактів усе більших благ та пільг, забезпечуючи його орієнтацію на продукти установи у довгостроковій перспективі; використання маркетингу, заснованого на усвідомленні громадської місії виробництва, відповідно до якого персонал виробництва відчуває все більше задоволення від роботи, усвідомлюючи, що виконання будь-яких виробничих задач сприяє рішення певних соціальних задач, додержуючись концепції соціально-етичного маркетингу. Наприклад, персонал фірми, що виготовляє вітамінні препарати, працює більш ефективно, усвідомлюючи, що стратегічною метою-місією фірми є не задоволення потреби у вітамінах, а підвищення продуктивності виробництва та вирішення проблеми зміцнення здоров'я населення або педагогічний колектив, що в навчальному закладі діятиме більш активно, вбачаючи своєю стратегічною метою-місією цього закладу не лише надання учням певних знань, а й уміння застосовувати їх у житті.

МАРКЕТИНГ СОЦІАЛЬНИЙ – вид маркетингової діяльності, що полягає в розробці, реалізації й контролі соціальних програм, спрямованих на підвищення рівня сприйняття певних прошарків громадськості деяких соціальних ідей, рухів або практичних дій. Маркетинг соціальний має на меті найрізноманітніші цілі: досягнення розуміння корисності знань, духовного й культурного розвитку, спонукання до одночасної дії (участь у кампанії масових щеплень, виборчій кампанії тощо), прагнення змінити поведінкові звички (обов'язковість користування автомобільними ременями безпеки); зміни основоположних уявлень (наприклад, у роботодавців, про те, що праця інвалідів також може бути високоефективною). При розробці стратегій соціальних змін використовується звичайний процес планування маркетингової діяльності: визначаються цілі соціальних змін, далі проводиться аналіз переконань, стосунків ціннісних уявлень і поведінкових проявів певного громадського прошарку; оцінюються варіанти здійснення комунікацій з даним громадським прошарком, доведення до нього заходів плану маркетингу; нарешті, розробляється план маркетингу і створюється маркетингова організація, що реалізує і контролює його виконання. Зазвичай, маркетинг

соціальний використовується державними та громадськими організаціями.

МАРКЕТИНГ СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ – принцип просвітницького маркетингу, згідно з яким керівництво організації приймає маркетингове рішення, виходячи із запитів споживачів, вимог самої установи, довготривалих інтересів суспільства і споживачів. Якщо установа не повністю задовольнить запити суспільства і споживачів, то вона не виконує своєї соціальної місії. Тому вона створює продукти, застосування яких не лише приємне, але й приносить користь споживачеві й суспільству.

МЕТА (ЦІЛЬ) - уявний образ майбутнього результату (передбачений результат) діяльності, за допомогою якого суб'єкт сподівається задовольнити ту чи іншу потребу.

МЕТОД - шлях пізнання предмета науки.

МЕТОД НАВЧАННЯ - спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладачів та студентів, спрямований на досягнення поставлених вищою школою цілей.

МЕТОД НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ - шлях вивчення й опанування складних психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивних закономірностей навчання й виховання.

МЕТОД УЧІННЯ - спосіб пізнавальної діяльності студентів, зорієнтований на творче оволодіння знаннями, вміннями й навичками та вироблення світоглядних переконань на заняттях і в самостійній роботі.

МЕТОДИ ОПИТУВАННЯ - збирання первинної інформації через безпосередню (бесіда, інтерв'ю) або опосередковану (анкета) взаємодію дослідника з опитуваними (респондентами).

МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ - шляхи, способи пізнання педагогічної діяльності, сукупність прийомів і операцій, спрямованих на вивчення педагогічних явищ і розв'язання різних наукових проблем навчально-виховного характеру.

МЕТОДИКА

- 1) визначений спосіб здійснення практичної чи теоретичної діяльності; алгоритм конструювання і організації педагогічної діяльності;
- 2) галузь науки (відпрацювання методики навчання тощо), функцією якої є вироблення і систематизація об'єктивних наукових знань;
- 3) знання про конкретні способи здійснення будь-якої діяльності (методика планування, методика педагогічного керівництва тощо).

МЕТОДИСТ

– фахівець у галузі методики.

МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ – сукупність дій, спрямованих на одержання, систематизацію і розповсюдження педагогічних знань. Основні функції методичної діяльності – вивчення теорії, методики і практики; розробка методики (загальної, часткової, конкретної); розповсюдження і впровадження основних видів методичної діяльності: самоосвіта, методичне дослідження, опис і узагальнення досвіду, методичне керівництво, методична допомога, методична корекція.

МЕТОДИЧНА ДОПОМОГА – оперативна і перспективна надається методистом переважно на прохання педагогів-практиків, викладачів, студентів, учнів у формі: консультацій (тематичних, потокових, оперативних), забезпечення методичними матеріалами, роз'яснювальних бесід, просвітницьких виступів, інформацій, повідомлень, навчальних занять, залучення до спільної діяльності.

МЕТОДИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО – діяльність методиста, яка регулює способи здійснення педагогічної роботи з метою її співвідношення з передовими досягненнями науки, методики і практики.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ - навчальні або виробничо-навчальні видання роз'яснень з певної теми, розділу або питань навчальної дисципліни, виду практичної діяльності.

МЕТОДИЧНІ ЗНАННЯ – систематизована інформація, упорядкування зведень про організацію і виконання педагогічного процесу. Методичні знання на науковій основі розкривають методику, тобто порядок і способи організації будь-якої діяльності, носять прикладний характер.

МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ – 1) спеціальне приміщення для накопичення і збереження інформаційно-методичного фонду, призначеного для організації і проведення методичної роботи, самоосвіти, підвищення професійної педагогічної і методичної майстерності; 2) колектив методистів.

МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ (методична продукція) – результат методичної роботи і впровадження методичних знань. Методичний матеріал прийнято класифікувати за періодичністю, адресатом, характером інформації (графічної, текстової, схематичної, плакатної), інноваційним потенціалом, функціональним призначенням: інформаційно-пропагандистським (методичний опис, анотація, коментарі, листівка, бюлетень, газета, інформаційно-методична виставка, реферат, довідник); організаційно-методичним (програми, інструктивно-методичний лист, методична записка, пам'ятка, методична розробка, тематична папка); прикладна (сценарій, картотека, каталог, плакат, графік, відеотека, фонотека, наочні посібники, задачник, збірник вправ тощо).

МИСЛЕННЯ - психічний процес узагальненого, опосередкованого відображення навколишнього світу через встановлення зв'язків і відношень між предметами й явищами.

МОДУЛЬ - логічно завершена система теоретичних знань і практичних умінь з певної дисципліни, адаптованих до індивідуальних особливостей суб'єктів учіння і визначених оптимальним часом на організацію їх засвоєння.

МОЛОДЬ – соціально-демографічна група, яка має специфічні соціальні та психологічні риси, переживає період становлення соціальної зрілості, формування менталітету, соціальної адаптації до світу дорослих. Відповідно до Закону про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні віковий ценз молоді становить 15-28 років.

МОТИВ - суб'єктна активність особистості у формі спонукальної причини до досягнення певних життєвих чи ситуаційно значущих потреб і цілей.

МОТИВАЦІЯ

- функція управління, що полягає у спонуканні тих, хто навчається, виявити внутрішню активність і прийняти цілі й завдання навчання як особистісно значущі та у формуванні вміння співвідносити цілі навчання з їх потребами, можливостями й інтересами.

N

НАВИЧКИ

- здатність особистості виконувати цілеспрямовані дії автоматично, без спеціально спрямованої на предмет дії уваги.

НАВЧАННЯ

- діяльність, безпосередньою метою якої є засвоєння людиною певних знань, навичок, умінь, основний засіб розвитку людини як свідомої особистості на основі засвоєння теоретичного і практичного досвіду людства.

НАВЧАЛЬНА ДИСКУСІЯ - метод навчання, який полягає в обговоренні викладачем і студентами спірного питання навчального матеріалу.

НАВЧАЛЬНА ЛЕКЦІЯ - логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певного наукового або науково методичного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочною та супроводжуваний демонструванням дослідів.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА - документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і умінь студентів.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН - документ, складений вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби здійснення поточного й підсумкового контролю.

НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ - навчальні видання, що доповнюють або частково (повністю) замінюють підручник.

НАВЧАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ - чітко, послідовно, систематизовано побудований і відтворюваний процес навчання, що гарантовано призводить до досягнення поставлених навчальних цілей. Це своєрідний алгоритм дій, правильне виконання яких у заданій послідовності має призвести до запланованих кінцевих результатів.

НАВЧАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ (за В.А.Козаковим) - управління навчальною діяльністю, що здійснюється вчителем у навчальному закладі через реалізацію основних і загальних функцій з метою зміни поведінки суб'єктів навчання на основі засвоєних знань, умінь, навичок, цінностей, норм та ін.

НАУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (НОСРС) – система заходів з упровадження досягнень науки і передового педагогічного досвіду в організації самостійної роботи студентів з метою підвищення її ефективності.

НЕВЕРБАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ - інтегральне утворення, функціонування якого здійснюється у наочно-дійовій формі переважно з опорою на зорові образи та просторові уявлення.

НОВОВВЕДЕННЯ – цілеспрямована зміна, що вносить у середовище впровадження нові стабільні елементи, які зумовлюють перехід системи з одного стану в інший.

О

ОБДАРОВАНІСТЬ - якісно своєрідне поєднання здібностей людини, що забезпечує успішність виконання певної діяльності.

ОРГАНІЗАТОРСЬКІ ЗДІБНОСТІ – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння організаторською діяльністю, її ефективного виконання. Організаторські здібності передбачають спрямованість особистості (світоглядну, політичну, моральну, ділову), рівень її готовності (ділова компетентність, уміння, навички, досвід), риси характеру (комунікабельність, ініціативність, організованість, самостійність, емоційна врівноваженість).

ОРГАНІЗАЦІЯ - функція управління, що полягає в реалізації стратегічного плану, упорядкуванні складових частин навчального процесу для досягнення навчальних цілей.

ОСВІТА - процес і результат засвоєння учнями систематизованих знань, умінь і навичок, формування на їх основі наукового світогляду, розвиток властивостей особистості, її творчих сил і здібностей.

ОСВІТНІ ЦІЛІ - свідомо визначені очікувані результати, яких прагне досягти дане суспільство, країна, держава за допомогою існуючої системи освіти нині чи у найближчому майбутньому.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ОСВІТА – освіта, що забезпечує розвиток і саморозвиток особистості, виходячи з виявлення її індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ІННОВАЦІЙНІ ІГРИ – специфічний метод навчання, в якому правила і ролі не мають жорсткої заданості, раціональної програмної орієнтації у виробленні стандартних знань і навичок. Він орієнтований на особистісну емоційну включеність учасників, виробляє вміння діяти в нестандартних ситуаціях. Головна мета – розвиток особистості і конкретних навчальних колективів.

ОСОБИСТІТЬ (ОСОБА) - діяч суспільного розвитку, свідомий індивід, який посідає певне становище в суспільстві та виконує певну громадську роль.

– 1) у широкому розумінні – конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей; у вузькому філософському розумінні – індивід як суб'єкт соціальної діяльності, властивості якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства;

2) особистісні психологічні риси індивіда, що обумовлюють відносно незмінні протягом тривалого інтервалу часу реакції на вплив із зовнішнього середовища. Особистість споживача суттєво впливає на його поведінку на ринку, на його купівельну політику.

П

ПАМ'ЯТЬ

- відображення предметів і явищ дійсності у психіці людини в той час, коли вони вже безпосередньо не діють на органи чуття.

ПАРАДИГМА (ЗРАЗОК, ЕТАЛОН) – 1) приклад, взірць;

2) пануюча теорія, що покладена в основу вирішення теоретичних і практичних проблем.

3) наукова теорія, втілена в системі понять, що виражають істотні риси дійсності;

4) вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем і їх рішення, методів дослідження, що панують протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві.

ПЕДАГОГІКА

– наука про навчання та виховання підростаючих поколінь. Основним джерелом пізнання закономірностей навчання й виховання є вивчення та узагальнення педагогічного досвіду. Педагогічний досвід вивчається також у ході спеціально організованого науково-педагогічного дослідження. при цьому застосовуються методи спостереження, педагогічного експерименту, вивчення документації, бесід з учнями та вчителями тощо.

- наука, яка розробляє методологічні, загальнотеоретичні і методичні проблеми, що є істотними для подальшого просування вперед усіх галузей педагогіки і педагогічної практики. Вона складається з чотирьох розділів: загальні засади (філософія) педагогіки; дидактика педагогічна теорія освіти та навчання, що науково обґрунтовує його зміст, методи й організаційні форми та відповідає на запитання: чого вчити, як вчити, кого вчити, для чого вчити, де вчити? Вона є основою для інших педагогічних наук методик, які досліджують специфіку застосування загальних закономірностей навчання до викладання конкретної навчальної дисципліни; теорія і методика виховання; школознавство (система управління школою і діяльність органів освіти).

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ - наука про закономірності навчання й виховання студентів, а також їхню наукову і

професійну підготовку як фахівців відповідно до вимог держави.

ПЕДАГОГІЧНА ГРА – це імітація реальної діяльності вчителя в штучно відтворених педагогічних ситуаціях. Педагогічна гра – основний засіб відтворення реальних ситуацій взаємодії учителя та учня в навчально-виховному процесі, коли учасники гри виконують ролі учителя й учня.

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯ – 1) елемент педагогічної діяльності;
2) педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований вчинок вихователя, що спричиняє зміну педагогічної ситуації або особистісні зміни.

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ - діяльність, спрямована на підготовку висококваліфікованого спеціаліста, здатного знайти своє місце на ринку праці, активно включитися у політичну, суспільну, культурну та інші сфери життя суспільства.

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА – сутнісна характеристика особистості педагога, здатного до «діалогу культур».

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ (за І.А. Зязюном) - комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності.

ПЕДАГОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОГО ДОЗВІЛЛЯ – напрям педагогічної діяльності, спрямований на забезпечення необхідних умов для різнобічного гармонійного особистісно-соціального розвитку студентської молоді у дозвіллевій діяльності, яка за своїм змістом повинна бути діяльністю культурно-дозвіллевою.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА - вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу; прийоми володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою й уявою) і прийоми впливу на інших (вербальними та невербальними засобами).

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ - сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід і поєднання форм, методів, способів, прийомів, виховних засобів.

– складні й відкриті системи прийомів і методів, об'єднаних пріоритетними загальноосвітніми цілями, концептуально взаємопов'язаних завдань і змісту, форм, методів організації навчально-виховного процесу, причому кожна позиція впливає на інші, що й створює певну сукупність умов для розвитку учня.

ПЕДАГОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ - процес формування нових педагогічних знань; вид пізнавальної діяльності, спрямований на розкриття об'єктивних закономірностей навчання, виховання і розвитку.

ПЕДАГОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ - (випробування, перевірка) цілеспрямоване, однакове для всіх досліджуваних обстеження, що здійснюється в умовах контролю.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД - практика педагогічної діяльності людини і її результат, який виявляє рівень опанування її об'єктивними закономірностями.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС - спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів і студентів, метою якої є вирішення освітніх проблем і розвиток особистості.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ - почуття міри в застосуванні впливу на студентів, коли оптимально враховуються умови ситуації, її соціальні та педагогічні наслідки.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ - науково поставлений досвід організації педагогічного процесу в точно визначених умовах.

ПЕРЕКОНАННЯ

- 1) основна моральна настанова, яка визначає мету і напрям вчинків людини, тверда впевненість у чомусь, заснована на певній ідеї, на світогляді. Формування переконань – головне завдання виховання студентів у вищому навчальному закладі.
- 2) один з психологічних чинників купівельної поведінки; характеризує певні уявлення індивіда про товар. Переконавання може ґрунтуватися на реальних знаннях, думках або вірі, мати емоційну основу. Якщо переконання є невірним і перешкоджає купівлі якогось товару, то виробництво може почати маркетингову кампанію, спрямовану на зміну даного переконання.

- ПІДРУЧНИК** - книжка, яка містить основи знань з певної навчальної дисципліни, викладені на рівні сучасних досягнень науки згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики.
- ПЛАНУВАННЯ** - функція управління навчанням, яка має забезпечити систематичність, послідовність навчального процесу, його наукову обґрунтованість з урахуванням особливостей об'єктів управління, навчальних цілей, принципів та закономірностей навчання.
- ПОЗИЦІЯ** - інтегральна, найзагальніша характеристика положення індивіда у статусно-рольовій внутрішньогруповій структурі.
- ПОТРЕБА** – почуття відчутної нестачі у людини чогось, що набуло специфічної форми відповідно до культурного рівня та особистості індивіда.
- ПРАВА ДИТИНИ** – права дитини визначено Конвенцією ООН про права дитини, в якій проголошено, що діти мають право на особливе піклування та допомогу. Для повноцінного і гармонійного розвитку вони повинні рости в атмосфері сімейного щастя, любові та розуміння.
- ПРАВА ЛЮДИНИ** – забезпечення людини законом можливості мати і розпоряджатися матеріальними, культурними та іншими соціальними благами і цінностями, користуватися основними свободами у встановлених законом межах.
- ПРАВИЛА НАВЧАННЯ** - керівні положення, які розкривають окремі сторони використання того чи іншого принципу навчання.
- ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ** - форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування через індивідуальне виконання відповідно до сформульованих завдань.
- ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ** - потенційна готовність і фактична можливість людини виконувати певний вид діяльності на необхідному рівні ефективності впродовж певного часу. Це діяльність - еквівалент самопочуття, що залежить від

зовнішніх умов діяльності і психофізіологічних ресурсів індивіда.

ПРАЦЯ

- трудова діяльність - специфічна видова поведінка людини, що спрямовується на освоєння і перетворення природних і соціальних сил з метою задоволення потреб, у результаті якої створюються матеріальні й духовні цінності, формується сама людина.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

– офіційне представлення (знайомство) громадськості новоствореної установи, об'єднання або організації. П. – це розповідь про цілі і завдання нової установи, форми роботи, джерела фінансування і реальності участі кожного її члена у різних дозвіллевипх об'єднаннях, гуртках і секціях. У культурно-освітній роботі проводяться П. новостворених театральних колективів, народних філармоній, студій і тому подібне Урочиста П. соціально-культурних закладів підвищує поінформованість присутніх, додає значущості новим починанням, служить своєрідним «благословенням» на добрі і корисні справи в і'мя суспільства.

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ (дидактики) - основні положення, що визначають зміст, організаційні форми і методи навчального процесу відповідно до загальних цілей і закономірностей.

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДІ

– закладено в Законі України про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. Це:

- 1) повага до загальнолюдських цінностей, прав людини і народів, до історичних, культурних, національних особливостей України, її природи;
- 2) безпосередня участь молоді у формуванні та реалізації політики і програм, що стосуються суспільства взагалі та молоді зокрема;
- 3) урахування потреб молоді, співвіднесення реалізації їх з економічними можливостями держави;
- 4) доступність для кожного молодого громадянина соціальних послуг і рівність правових гарантій;
- 5) відповідальність держави за створення умов щодо саморозвитку і самореалізації молоді;
- 6) єдність зусиль держави, усіх верств суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств,

установ та окремих громадян у справі соціального становлення й розвитку молоді;

7) відповідальність кожного громадянина перед суспільством і державою за додержання Конституції, законодавства України.

ПРОБЛЕМНЕ ВИКЛАДАННЯ - створення системи послідовних проблемних ситуацій та управління процесом їх вирішення.

ПРОБЛЕМНЕ УЧІННЯ - особлива форма творчої навчальної діяльності студентів щодо засвоєння знань і способів діяльності з наявністю аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і їх розв'язання через висунення припущень, обґрунтування і доведення гіпотез.

ПРОДУКТИВНЕ УЧІННЯ – практика особистісно-орієнтованого навчання в процесі конкретної роботи на основі її вільного вибору учнів з урахуванням їх інтересів.

ПРОСЕМІНАР - перехідна від уроку форма організації навчально-пізнавальної діяльності студентів через практичні і лабораторні заняття, в структурі яких є окремі компоненти семінарської роботи, до вищої форми - власне семінарів.

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА - моральні принципи, пов'язані з поведінкою людини у сфері її професійної діяльності.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ - знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ - свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку.

ПРОФЕСІЙНО-СПЕЦИФІЧНІ ЗДІБНОСТІ - сукупність індивідуально-психологічних якостей особистості, які сприяють успішній діяльності.

ПРОФІЛАКТИКА СОЦІАЛЬНА – вид соціальної дії, спрямованої на виявлення, локалізацію, обмеження і запобігання соціальним відхиленням, негативним явищам.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЇ – стійкі психічні стани особистості або колективу, що виникають унаслідок осмислення змісту і значущості нововведення і виражаються в позитивному активному ставленні до нововведення.

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА – анкетування персоналу організації, що дозволяє отримати об'єктивні й усебічні дані про кожного співробітника (текстові характеристики із вказівкою сильних і слабких сторін).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СТРУКТУРА ДІЯЛЬНОСТІ - система дій педагога, спрямованих на досягнення поставлених цілей розв'язання педагогічних завдань.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ - метод активного впливу на особистість, спеціальним чином побудована система психологічних вправ та ігор, що дає змогу вдосконалити певні психологічні властивості особистості.

ПСИХОЛОГІЯ - наука про закономірності розвитку та функціонування психіки (суб'єктивної картини об'єктивного світу) як особливої форми життєдіяльності.

P

РЕГРЕС – 1) перехід від більш високих форм розвитку до нижчого;
– 2) право якої-небудь особи (установи), що виконала зобов'язання іншої особи (установи), пред'явити до останньої зворотну вимогу про повернення витрат.

РЕЙТИНГ - метод оцінювання тих чи інших сторін діяльності компетентними суддями (експертами).

РЕСПОНДЕНТ – опитуваний у ході анкетного чи іншого опитування.

РЕФЛЕКСІЯ - усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає партнер по спілкуванню. Це поглиблює сприймання іншої людини, створює уявлення про ставлення до себе як суб'єкта сприймання.

РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ - ступінь складності цілей, які особистість ставить собі.

РОЗВИТОК – це інноваційний процес, процес закономірних змін, переходу з одного стану в інший; створення й освоєння нововведень, тобто рух до якісно нового стану, об'єктивно необхідного.

РОЗВИТОК ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ – перехід від колишнього якісного стану до нового, в ході інноваційного процесу, причому обидва стани оцінюють за результатами діяльності розвитку освітнього закладу, а перехід здійснюється в певний визначений раніше час.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ - становлення і формування її під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване навчання й виховання.

РОЛЬ - соціальна функція особистості; відповідний прийнятим нормам спосіб поведінки людей залежно від їхнього статусу або позиції в суспільстві.

С

САМОАНАЛІЗ - прийом самовиховання, який передбачає критичні роздуми над своєю поведінкою, окремими вчинками.

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ - найбільш повна та вільна реалізація особистістю своїх можливостей та здібностей.

САМОВИХОВАННЯ - систематична і свідома діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис характеру, усунення негативних звичок.

САМОКОНТРОЛЬ - свідома регуляція людиною власних станів, спонукань і дій на основі зіставлення їх з деякими суб'єктивними нормами й уявленнями.

САМОМОТИВАЦІЯ - один з яскравих показників самоуправління тих, хто навчається, і одна із сторін мотивації, яка є одночасно джерелом активності та системою мотивів, що спонукають людину до будь-якої діяльності.

САМООРГАНІЗАЦІЯ - самостійна організація різних видів навчальної діяльності, денного розпорядку, робочого місця,

самостійної роботи з метою виконання прийнятих рішень щодо досягнення мети навчання.

САМООСВІТА - освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання у стаціонарному навчальному закладі.

САМООЦІНКА - цінність, значущість, котрою індивід наділяє себе в цілому та окремі сторони своєї особистості, діяльності, поведінки. Це відносно стійке структурне утворення Я-концепції.

САМОПЛАНУВАННЯ НАВЧАННЯ - розроблення особою власної програми дій для реалізації навчальних цілей. Самопланування має забезпечити порядок, послідовність та визначення термінів виконання навчальних завдань, а також передбачає, враховуючи визначені цілі: складання планів на різні періоди (кілька років, рік, місяць, тиждень, день), альтернативних варіантів навчальної діяльності та прийняття рішень щодо послідовності їх реалізації.

САМОРОЗВИТОК - процес внутрішніх послідовних, кількісних та якісних змін у фізичних, психологічних і духовних силах людини, причиною яких є власні спрямування на реалізацію життєвого потенціалу, призначення та сутності.

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ - різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі.

САМОСТІЙНІСТЬ - властивість, риса характеру особистості, яка забезпечує її спрямованість організувати й реалізувати свою діяльність без стороннього керівництва та допомоги.

СЕКЦІЯ – самостійна організаційна форма культурно-просвітницької або фізкультурно-оздоровчої роботи, а також складова частина якого-небудь дозвіллевого об'єднання. У сфері дозвілля найбільшого поширення набули **спортивні С.** поряд з традиційними (волейбол, боротьба, лижі і т. п.) створюються і не зовсім звичайні

С.— водного туризму, спортивно-акробатичного рок-н-ролу, східного одноборства, вільної боротьби та ін. У клубних об'єднаннях, що налічують значне число членів, також створюються С. Так, у клубі колекціонерів можуть створюватися С. нумізматів, філателістів, філокартистів, філофоністів тощо. С. створюються також у координаційній раді культурно-спортивного комплексу. тимчасові С. створюються конференції, семінару або симпозіуму. В усіх випадках переслідується мета розумної диференціації аудиторії для ефективнішої і пліднішої роботи. Тимчасові С. очолюються головою і секретарем.

СЕМІНАР

– дискусійна форма культурно-просвітницької і навчально-методичної роботи, розрахована на активну участь в обговоренні актуальних питань, що вивчаються, слухачів, членів якого-небудь культурно-дозвіллевого об'єднання. Форма С. виключно варіативна. За рівнем і значенням С. може бути Всеукраїнським, обласним, районним і локальним (наприклад, кущовий або зональний). За змістом обговорення питання виділяють методологічний С., теоретичний С., методичний С. і С.-практикум. На обговорення виносяться лише ті питання і проблеми, які дійсно є актуальними. С. тільки тоді має сенс, коли аудиторія і з теоретичної і з практичної точки зору готова до обговорення, тобто коли вона достатньо компетентна у винесених на обговорення питаннях. Кількість питань, запропонованих до обговорення, має бути адекватна відведеному для проведення С. часу. Незалежно від обговорюваних питань у змісті С. завжди має бути елемент новизни, оскільки, якщо в процесі обговорення його учасники не отримують нової для них інформації, інтерес до С. частково або повністю втрачається. Кількість запрошених на С. осіб має бути оптимальною в тому сенсі, що кожен з учасників повинен мати реальну можливість висловитися з обговорюваних проблем.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ - вид навчальних практичних занять студентів вищих навчальних закладів, який передбачає самостійне вивчення студентами (за завданням викладача) окремих питань і тем лекційного курсу з наочним оформленням матеріалу у вигляді реферату, доповіді, повідомлення тощо.

СЕНС ЖИТТЯ - цілісне уявлення людини про власне призначення, вищу ціль, фундаментальні засади власного буття, про життєво необхідні та суттєво значущі цілі.

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ - сукупність вищих закладів освіти, які забезпечують фундаментальну наукову, професійну й практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення кваліфікації.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ – визначення власного місця в суспільстві, пошук шляхів найефективнішого пристосування до нього, засвоєння норм, умов, вимог, оцінок типових соціальних ситуацій, факторів середовища і життєдіяльності, процес активного пристосування індивіда до середовища і результат цього процесу.

СОЦІАЛЬНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА – система пріоритетних державних та ініціативно-громадських заходів та дій, спрямованих на створення належних правових, економічних, організаційних та інших умов, які забезпечують реалізацію можливостей дітей та молоді у різних сферах суспільного життя, розвитку їх ініціативи, активності та гарантують захист громадянських, політичних, соціальних, економічних, екологічних та інших прав і свобод.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА – наука про гуманізацію та гармонізацію відносин особистості та навколишнього середовища, тобто про соціалізацію особистості під впливом усієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів середовища, з яким особистість активно взаємодіє. Завданнями соціальної педагогіки є вивчення дії об'єктивних і суб'єктивних факторів соціального середовища, характеру їхнього впливу на формування особистості; дослідження закономірностей і перспектив соціально-педагогічної взаємодії особистості та середовища; розроблення механізмів регулювання і коригування відносин особистості та суспільства.

СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА – дія чи бездіяльність дітей та молоді у конкретних соціальних умовах, що узгоджується із соціальними традиціями, моральними, етичними,

правовими та іншими соціальними нормами, правилами, вимогами.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА – професійна діяльність із наданням допомоги індивідам, групам з метою поліпшення або відновлення їх здатності до соціального функціонування; створення умов, що сприяють досягненню цих цілей у соціумі.

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ – один із соціальних чинників купівельної поведінки, що характеризує певне ставлення індивідуума до людей, що його оточують. Наприклад, одна й та сама людина може виконувати роль сина, брата, батька і директора. Виконання ролі передбачає активність їхніх виконавців відповідно до їхнього оточення. В залежності від того, яку роль виконує людина в даний момент, залежить його купівельна поведінка. Поняття соціальна роль тісно пов'язане з поняттям статусу.

СОЦІАЛЬНА ФАСИЛІТАЦІЯ - явище, сутність якого полягає в тому, що виконання певної діяльності людиною у присутності інших людей підвищує її ефективність.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ – система соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових та інших заходів, спрямованих на оволодіння та засвоєння дітьми і молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в них сталих ціннісних орієнтацій та адекватної соціально спрямованої поведінки.

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ – сукупність соціальних або соціально-природних умов, обставин і ситуацій, що впливають на формування свідомості й поведінки дітей, молоді.

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ – стосунки між людьми, що ведуть до соціальних дій, які порушують деякі цінності і норми, стають причиною економічних і емоційних страждань (злочинність, расизм, наркоманія тощо).

СОЦІАЛЬНИЙ (ЕМОЦІЙНИЙ) ІНТЕЛЕКТ - сукупність здібностей, що сприяють усвідомленню та розумінню особистістю власних емоцій щодо оточуючих з метою управління мисленням та поведінкою.

СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ – пропаганда соціальних програм і таких ідей, як освітні програми, культурне дозвілля, охорона здоров'я, довкілля, безпека на дорогах, планування сім'ї, економія енергії і використання бібліотек. Соціальний маркетинг зазвичай фінансується з добровільних фондів і його здійснюють громадські, некомерційні або комерційні організації.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ (морально психологічний клімат, психологічний клімат, психологічна атмосфера) - якісний бік міжособистісних стосунків, які сприяють або перешкоджають спільній продуктивній діяльності.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ - метод активного впливу на особистість, різновид психологічного тренінгу, спрямований на розвиток здатності людини до міжособистісного спілкування та взаємодії.

СПЕЦКУРС - навчальний предмет, курс, який вивчається студентами на старших курсах з метою оволодіння вузькоспеціалізованими новітніми знаннями з певної науки, формування актуальних для певної спеціалізації умінь і навичок.

СПЕЦСЕМІНАР - навчальний предмет, курс, що вивчається студентами на старших курсах у межах вузької спеціалізації і передбачає оволодіння спеціальними засобами професійної діяльності в обраній для спеціалізації галузі науки або практики.

СПІЛКУВАННЯ - складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що породжується потребою у спільній діяльності і передбачає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, прийняття і розуміння партнера по спілкуванню.

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ - організована система активності індивідів, які цілеспрямовано взаємодіють для створення об'єктів матеріальної і духовної культури.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ - метод, за допомогою якого вивчають психологічні та педагогічні явища в різних умовах без втручання у їх перебіг.

– метод збору первинної інформації шляхом вивчення поведінки обраних груп споживачів, їхніх дій у певних ситуаціях, наприклад за поведінкою покупців у магазині або на мистецьких виставках, вернісажах, виставках-презентаціях освітніх закладів.

СПРИЙМАННЯ - це психічний процес цілісного відображення предметів і явищ об'єктивного світу при їх безпосередньому впливі на організм.

СПРЯМОВАНІСТЬ - сукупність стійких мотивів, які орієнтують діяльність особистості, що є одним із важливих регуляторів поведінки, а також визначає домінуючі ставлення особистості.

СТАТУС - положення суб'єкта в системі міжособистісних стосунків, що показує його права, обов'язки й привілеї.
– один із соціальних чинників, що вивчає купівельну поведінку; характеризує положення індивіда в суспільстві. Наприклад, статус директора, статус батька.

СТАТУТ – положення (звід правил) про права та обов'язки, порядок діяльності окремих осіб або органів.

СТЕРЕОТИП - сформований у конкретних соціальних умовах образ людини, яким вона користується як штампом.

СТИЛЬ ЖИТТЯ – один з особистісних чинників, що характеризує стереотипи життєвої поведінки особистості і виражені в її інтересах, переконаннях, діях.

СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ - соціально-психологічна характеристика позиції педагога в навчальному процесі, його ставлення до своєї справи і до тих, хто навчається.

СТОМЛЕННЯ - стан, що характеризується виснаженням потенціалу активності організму, його внутрішніх ресурсів і неузгодженістю в роботі функціональних систем, які забезпечують діяльність.

«СТІЛ» – умовно іменована таким чином форма довідково-консультаційної роботи («довідковий стіл», «стіл довідок»), а також сучасна дискусійна форма, що використовується у сфері суспільно-політичного, економічного і культурного життя країни («круглий

стіл»). «Круглий стіл» передбачає рівність учасників розмови опонентів, відсутність традиційної президії і трибуни. Круглий — означає загальний, рівний, демократичний, неофіційний. Якщо ж говорити про «Круглий стіл», як форму освітньої роботи, то вимоги тут такі: актуальність і злободенність обговорюваних тем і проблем, виокремлення вузлових аспектів або питань і привернення уваги учасників розмови, наявність загального для всіх присутніх регламенту виступів, можливість фіксації проголошених точок зору, підбір ведучого з урахуванням контингенту тих, що беруть участь в обговоренні, взаємна коректність і терпимість, конструктивність і логічність, підведення підсумків обговорення, інформація громадськості про засідання, що відбулося.

СТРЕС

- функціональний стан організму, що виникає під впливом значних за силою і тривалістю несприятливих впливів (стресорів). Це комплексна фізіологічна реакція, яка являє собою сукупність адаптаційних реакцій організму, що носять загальний захисний характер. Має іншу назву - адаптаційний синдром.

СУБКУЛЬТУРА

– один з культурних чинників, що визначає купівельну поведінку; характерна для групи людей із загальною системою цінностей, заснованою на загальному життєвому досвіді та ситуаціях, наприклад – національні, регіональні групи.

СХИЛЬНІСТЬ

- вибіркова спрямованість особистості на виконання певної діяльності.

T

ТАЛАНТ

- високий рівень розвитку творчої обдарованості.

ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ - індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, вміє відкинути звичайне, шаблонне. Йому притаманні творчі здібності, що є умовою успішного здійснення творчої діяльності.

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ – здібності, які забезпечують успішну реалізацію процесу творчості, створення продуктів духовного або

матеріального життя, що відрізняються новизною, оригінальністю, унікальністю.

ТВОРЧИСТЬ - продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення.

ТВОРЧИСТЬ ПЕДАГОГІЧНА – оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання. Творчість педагогічна стосується різних сторін діяльності вчителя – проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань всебічного розвитку особистості.

ТВОРЧИЙ РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ - найвищий рівень розвитку здібностей людини, який проявляється у творчому мисленні, спрямованому на створення нових зразків матеріальної й духовної культури.

ТЕМПЕРАМЕНТ (відповідне співвідношення рис) - індивідуально-типологічна характеристика індивіда, що характеризує його з боку динамічних особливостей психічної діяльності і проявляється в силі, напруженості, швидкості, темпі, ритмі, інтенсивності та врівноваженості його психічних процесів.

ТЕОРІЯ МОТИВАЦІЇ МАСЛОУ – сукупність основоположних принципів і підходів, що використовуються при аналізі поведінки. Абрахам Маслоу розробив ієрархічну систему потреб: фізіологічну (у харчуванні, одязі, житлі), у самозбереженні (безпека, захищеність), соціальні (приналежність до певної соціальної групи), у коханні, у повазі (самоповага, визначення заслуг, завоювання певного статусу на виробництві), у самоствердженні (саморозвиток і самореалізація, можливість повністю розкрити свої здібності). Індивід прагне в першу чергу задовольнити найважливішу потребу. Як тільки він цього досягне, дана потреба перестає бути засобом мотивації і він намагається задовольнити наступну за

важливістю потребу. Наприклад, зголоднілу людину більшою мірою цікавить їжа (фізіологічна потреба), ніж події, що відбуваються в світі мистецтва (потреба у самоствердженні), ніж ступінь поваги і любові до неї оточуючих, ніж чистота повітря, яким вона дихає (потреба у самозбереженні). Але в міру задоволення чергової найбільш важливої потреби на перший план виходить наступна.

ТЕОРІЯ МОТИВАЦІЇ ФРЕЙДА – сукупність основоположних принципів і підходів, що використовуються при аналізі поведінки. Згідно теорії мотивації Зигмунда Фрейда людина від народження знаходиться під пресом багатьох бажань, які вона до кінця не усвідомлює і не контролює. Таким чином, індивід ніколи достеменно не усвідомлює мотивів своєї поведінки.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРИЙОМ - компактний, частковий спосіб вирішення конкретної педагогічної або навчальної проблеми.

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ - шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах предмета, теми, питання.

У

УВАГА - спрямованість і сконцентрованість свідомості людини на певних об'єктах при одночасному відволіканні від інших.

УМІННЯ - здатність людини результативно, з належною якістю й ефективно виконувати практичні та теоретичні дії на основі засвоєних знань (правил) та відповідно використання цих знань у процесі розв'язання певних задач.

- цілеспрямований процес засвоєння студентами знань, умінь і навичок, регламентований навчальними планами і програмами.

УНІВЕРСИТЕТ - багатопрофільний вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою широкого спектру природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів науки, техніки і культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів; проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження; є провідним науково-методичним

центром; сприяє поширенню наукових знань і здійснює просвітницьку діяльність серед населення; має розвинуту інфраструктуру наукових і науково-виробничих підприємств і установ, високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення такої діяльності.

УПРАВЛІННЯ НАВЧАННЯМ - дія, яку виконує педагог у процесі навчання, спрямовано на реалізацію конкретної навчальної мети.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВИХОВАННЯ - діяльність педагога, що забезпечує планомірний і цілеспрямований виховний вплив на студентів.

УРОК

– універсальна форма пізнавальної і виховної роботи, що використовується як у навчальній, так і в культурно-дозвіллевій діяльності, в роботі з дітьми, юнацтвом і дорослим населенням. Наприклад, щороку 1 вересня в загальноосвітніх школах, ПТУ, і технікумах проводяться **У.** миру. Це свято — хороший привід провести з молоддю розмову про боротьбу за мир, роззброєння, дружбу і солідарність. На таких **У.** присутні зарубіжні гості, виконуються пісні різних народів, приймаються відзиви на захист миру, збираються підписи і внески до Фонду миру. **У.** мужності приурочується до святкування Дня захисника Вітчизни, Дня Перемоги. Молодь зустрічається з ветеранами Великої Вітчизняної війни, воїнами-інтернаціоналістами. **У** культурно-просвітницьких закладах проводяться, крім того, **У.** етикету, де молодь засвоює норми поведінки в суспільстві, а також відкриті **У.** у гуртках і студіях, на які запрошуються батьки дітей, що займаються в цих навчальних об'єднаннях. Такі **У.** проводяться ще й із метою обміну досвідом в рамках якого-небудь семінару, творчої лабораторії тощо.

УЯВА

- психічний процес, що полягає у створенні нових образів (уявлень) на основі попереднього досвіду. Це своєрідна форма відображення дійсності, яка полягає у розумовому відході від того, що безпосередньо сприймається, сприяє передбаченню майбутнього.

УЯВЛЕННЯ ПРО САМОГО СЕБЕ (англ. self-image) – психологічне поняття, що відноситься до оцінки самого себе і своєї ролі у

взаємостосунках з іншими людьми, називається також *самооцінкою*.

Ф

ФАКТОРИ КУЛЬТУРИ – чинники купівельної поведінки; включають культуру, субкультуру і належність до класу суспільства.

ФАКТОРИ ОСОБИСТОСТІ – чинники купівельної поведінки; включають вік, стадію життєвого циклу сім'ї, рід занять, економічний стан, стиль життя, тип особистості та самоуявлення.

ФАКТОРИ ПСИХОЛОГІЧНІ – чинники купівельної поведінки; включають мотивацію, сприйняття, засвоєння, переконання і ставлення.

ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНІ – чинники купівельної поведінки; включають малі групи, що розподіляються на групи членства, групи, до яких індивіди бажають належати, і референтні групи, родину. До факторів соціальних належать також статус покупця і соціальні ролі, які він виконує.

ФАКУЛЬТАТИВ - навчальний предмет, курс, що вивчається студентами вищого навчального закладу за бажанням з метою поглиблення й розширення наукових і прикладних знань.

ФОНД – 1) кошти або матеріальні цінності держави, установи, закладу, що призначаються для якоїсь мети.
2) громадська організація, що об'єднує в своєму складі матеріальні й фінансові засоби (які надходять на умовах добровільних внесків і добродійних відрахувань) і сприяє розвитку і впровадженню в життя суспільно корисних починань і цінних соціальних ініціатив. Зміст і форми роботи Ф. визначаються їх призначенням. **Ф. миру** накопичує на спеціальному банківському рахунку кошти, що надходять від колективів і окремих громадян на користь миротворчої діяльності громад, організацій, міжнародних об'єднань і тощо. Дитячий **Ф.** також має спецрахунок, розподіляє грошові пожертвування і матеріальні кошти (книги, музичні інструменти, твори образотворчого мистецтва) серед дитячих будинків, шкіл-інтернатів, будинків дитини. **Ф. культури** виходить на рівень міжнародних культурних зв'язків.

Одне з його завдань — підтримка молодих митців, турбота про таланти, їх розвиток і збереження. Ф. також займається пошуком і поверненням на Батьківщину національних культурних багатств країни, що опинилися за кордоном в різний час. Він організовує добродійні виставки, концерти, обмінюється творчими делегаціями, сприяє відкриттю нових закладів культури і мистецтва, навчальних закладів. Усі Ф. мають свої статuti, працюють відповідно до затверджених Положень.

ФОРМАЛЬНА ІННОВАЦІЯ – зовнішнє поверхове нововведення, яке зводиться до перейменування назв освітніх закладів і факультетів, “перекроювання” навчальних годин і рекламування відбору учнів або абітурієнтів.

ФОРМИ ДОЗВІЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – різновиди культурно-дозвілєвих заходів, що розраховані на конкретну аудиторію. **Організаційні Ф.** традиційно поділяються на **індивідуальні** (етична бесіда, заняття в гуртку або студії), **групові** (гуртки, студії, секції, ініціативні клуби, любительські об'єднання), **колективні** (художні колективи, дитячі зразкові колективи) і **масові** (народні університети, школи культури, лекторії, що постійно діють). Створення кожної з таких і подібних до них Ф. — справа складна, відповідальна і вимагає компетентного педагогічного керівництва, урахування психологічних, вікових, статевих, професійних і національних особливостей людини, а головне, – культурних інтересів та її духовних потреб.

ФОРМИ МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА – розробка програм і планів діяльності об'єднань, організацій, рад, окремих практиків, розробка методичних матеріалів, координація практичної діяльності (планерки, засідання, методичні ради і об'єднання); інструктажі, прогнозування, діагностування, аналіз результатів педагогічної діяльності тощо. Методична робота сполучається з методичним навчанням, виключає адміністративний контроль за виконанням професійних обов'язків.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ – процес становлення людини як соціальної істоти під впливом усіх без винятку факторів – екологічних, соціальних, економічних, ідеологічних, психологічних і т. п.

Х

ХАРАКТЕР (РИСА) - психічна властивість, що утворює одну з підструктур особистості і є «сплавом» конституціонально заданих властивостей психіки з виховним впливом середовища.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНА – документ, який відображає поведінку й успішність учнів з окремих предметів і видів занять, їхню позакласну й громадську діяльність, інтереси й нахили до окремих видів занять, фізичний і розумовий розвиток, дисциплінованість і моральні риси.

ХАРИЗМА – приписування особистості властивостей, що спричиняють поклоніння перед нею і беззастережну віру в її можливості.

Ц

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ (ЦІЛЕУТВОРЕННЯ) - у навчанні процес постановки цілей навчання, що є передумовою планування і прийняття рішень щодо стратегії і тактики навчання.

ЦІЛЬ СТРАТЕГІЧНА – генеральна ціль розвитку установи, що оформлюється перш за все з точки зору підвищення його соціальної ролі, а не з позицій збільшення обсягів і номенклатури продуктів, які випускаються. Наприклад, дитячий дозвіллевий центр, що прагне збільшити кількість гуртків, студій (з наголосом на культурне дозвілля) формулює свої цілі з позицій збільшення можливостей дітей і молоді у вільному виборі бажаного заняття та набуття нових знань, вмінь та навичок, а не з точки зору збільшення кількості найменування гуртків. По суті – ціль стратегічна – це бачення того, що має являти собою установа/заклад у майбутньому або за що воно має боротися. Ціль стратегічна накреслює орієнтири конкретним цілям діяльності установи.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ - конкретизовані, бажані для учня (студента) результати навчання, на досягнення яких спрямована його діяльність.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ – ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші оцінювання суб'єктом навколишньої дійсності та орієнтації в ній. Спосіб диференціації об'єктів індивідом визначають за їхньою значущістю. Ціннісні орієнтації

формуються під час засвоєння соціального досвіду і виявляються в цілях, переконаннях, інтересах.

- спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію життєвих цінностей, схильність надавати перевагу певним цінностям у різноманітних життєвих ситуаціях, спосіб диференціації життєвих об'єктів та явищ за їхньою значущістю для особистості.

Ч

ЧЕСНІСТЬ

– моральна якість особистості, яка виражається у вірності обов'язкові і своїм переконанням, в умінні добросовісно ставитися до дорученої справи. Виховання чесності в дітей є частиною здійснюваного родиною і школою морального виховання. Важливу роль при цьому відіграє приклад старших. Виховання чесності тісно пов'язане з формуванням у школярів правдивості й принциповості, вміння говорити правду і сміливо виступати проти недоліків (у тому числі і власних).

ЧИТАННЯ

– завершений за змістом і значенням цикл масових заходів культурно-просвітницького характеру. Серед різновидів цієї форми слід назвати: **філософські Ч.** (розглядаються проблеми суспільного розвитку в минулому, сьогоденні й майбутньому), **педагогічні Ч.** (пов'язані з ювілеями визначних учених-педагогів — К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського і т. д.), **літературні Ч.** (в основі заходу — творчість відомого письменника або літературні твори ряду авторів певної епохи) і т. ін. Ч.— акція, що складається практично з декількох культурно-просвітницьких заходів. Цикл має загальну тему і єдину назву, він заздалегідь розробляється ініціативною групою і рекламується. Залежно від теми визначається і масштаб подібного циклу: Ч. можуть бути республіканськими, обласними, міськими, районними і звідси — розмах підготовчої роботи, число залучених до їх проведення осіб, рівень інформації, реклами тощо. Структура окремого заходу містить традиційні елементи, що повторюються в тому або іншому поєднанні акції в акцію: урочисте відкриття, оголошення програми всього циклу і окремих заходів, представлення гостей, головне повідомлення (політолога, мистецтвознавця, ученого-філософа і т. п.), низка супутніх виступів, що поглиблюють тему або проблему, перегляд кінохроніки,

кіноверсій відомих літературних творів, нетривалі дискусії з проблеми, підведення підсумків роботи. Наприклад: починаючи з 2002р. проходять традиційні щорічні мистецько-педагогічні читання пам'яті проф. О.П.Рудницької, які організує АПН України. Проблематика читань – теоретичні та методичні засади мистецької педагогіки, яку започаткувала О.П.Рудницька. В перебігу читань – презентація новинок літератури з проблем мистецької освіти, творчі майстерні, майстер-класи, виставки нових мистецьких та педагогічних видань. Учасники заходу – науковці, викладачі вищих, професійних, загальноосвітніх та мистецьких закладів, учителі спеціалізованих середніх загальноосвітніх шкіл мистецького профілю, педагоги позашкільних закладів освіти, докторанти, аспіранти, студенти. Рудницькі читання набули Міжнародного рівня. Тон і стиль Ч., що проводяться, сьогодні носять більш демократичний і природний характер. До роботи залучають широку громадськість. Результатом Ч. є наукові та літературні збірки праць.

Ш

ШКАЛЮВАННЯ

в *педагогіці* – метод моделювання реальних педагогічних процесів за допомогою числових систем. Шкалювання є одним з важливих засобів математичного аналізу педагогічного явища, яке вивчається, а також способом організації емпіричних даних, що одержуються за допомогою спостереження, вивчення документів, анкетного опитування, експериментів, тестування.

ШКОЛА

– громадський навчальний заклад, що діє на постійній або тимчасовій основі з метою підвищення культурного рівня дітей і дорослих, їхнього всебічного виховання та розвитку. Створення всіляких Ш. при відділах культури, культурно-просвітницьких закладах об'єктивно обумовлене зростанням загальноосвітнього і культурного рівня суспільства, зростаючою потребою сучасної людини в спілкуванні з прекрасним у мистецтві й житті, що оточує його. Особливо популярними сьогодні є Ш. мистецтв, музичні Ш., Ш. екологічних знань.

Щ

ЩАСТЯ

– поняття моральної свідомості, що позначає стан людини, який найбільше відповідає внутрішній задоволеності повнотою й осмисленістю життя, здійсненню свого людського призначення. Щастя є чуттєво-емоційною формою ідеалу. Поняття “щастя” не лише характеризує певне конкретне об’єктивне положення чи суб’єктивний стан людини, а й виражає уявлення про те, якими повинні бути життя і діяльність людини.

Ю

ЮРИДИЧНА ОСОБА – організація, фірма, корпорація, що відповідає таким ознакам, які встановлені законодавством відповідної країни:

- 1) незалежність існування юридичної особи від певних осіб, що входять до його складу і можуть змінюватися;
- 2) наявність у неї свого майна, відокремленого від його учасників;
- 3) право набувати, користуватися й розпоряджатися власністю;
- 4) право від свого імені бути позивачем і відповідачем у суді та арбітражі;
- 5) самостійна майнова відповідальність.

Я

Я-КОНЦЕПЦІЯ

- відносно стійка, більш або менш усвідомлена система уявлень людини про себе, що переживається як неповторна і яка є підґрунтям ставлення людини до себе та її взаємодії з навколишнім світом.

ЯРМАРОК

– 1) масова акція, що влаштовується торговими відомствами і культурно-просвітницькими закладами з метою розпродажу товарів народного споживання і вдосконалення вільного часу населення у вихідні і святкові дні. **Я.** завжди розглядався не тільки як місце, де можна придбати необхідні товари, але і як привід для ігор і забав. **Я.** проводяться у традиційному вигляді (весняний **Я.**, осінній **Я.**, передсвятковий **Я.** тощо) та у видозмінених варіантах (**Я.** книжок, **Я.** техніки і т. ін.). у дозвілєвій роботі особливий сенс мають **Я.** ідей., **Я.** солідарності. Наприклад, **Я.** технічних ідей може включати огляд виставки діючих моделей, перегляд

цікавих слайд-фільмів, демонстрацію комп'ютерів, оригінальні технічні вирішення звичних проблем тощо. Я. солідарності має гуманний характер. Учасники акції (учні-гуртківці, народні вмільці) подають на продаж свої поробки, а одержані від реалізації гроші перераховуються до Фондів на допомогу постраждалим від землетрусів, повеней та ін. катастроф. Я. можуть проводитися у масштабах різного рівня: від міжнародного до регіонального. Влаштовуються вони окремими навчальними або культурно-просвітницькими закладами.

2) економічна демонстрація зразків, що, відповідно до звичаїв країни його проведення, являє собою великий ринок товарів індивідуального споживання або засобів виробництва. Я. діє в обмежений період часу в одному й тому ж місці, і на ньому експонентам дозволено продавати зразки своєї продукції для укладання торговельних угод у національному та міжнародному масштабах. Поруч з ярмарком промисловим сьогодні набувають популярності ярмарки вакансій, ідей, установ (наприклад, навчальних закладів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Новаторов В. Е. Культурно-досуговая деятельность. Словарь-справочник.- Омск, 1992. – 183 с.
3. Словарь делового человека. М.: Экономика, 1992.
4. Словник-довідник соціально-педагогічних та економічних термінів менеджера освіти. Уклад.: І.М. Мельникова, Г.В. Смирнова. – К.: Пед. преса, 2004.
5. Словник іншомовних слів. / За ред. член.-кор. АН УРСР О.С.Мельничука – К: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1975. – 775 с.